

ferm a gent de cap poder, en la situació d'amenaça en què quedava aquesta posició avançadíssima, davant les pretensions i amenaces de Castella. Però Jaume I ja en la *Cròn.* (371, 375, 376) dona notícia de la conquesta d'aquell fortíssim castell, en l'a. 1245, ponderant-ho: «*Biar* és lo millor castell d'aquella frontera». Des de llavors ja n'abunden els testimonis en els nostres docs., sempre en la forma única *Biar*, en què hi figura; i el Tractat d'Almisra, traça la línia de frontera pel «portum de *Biar*» i «terminum de *Biar*» 1244 (*BABL* III, 106); 1241, 1242, 1244, 1251, 1258, 1273 (*Huici* I, 340, 346, 382, 392, 542; II, 204, 355); «--- villa de *Biar*» 1266, Soldevila (*Pere el Gran* III, 457). Durant tot el segle, i més enllà, fou població essencialment morisca: «--- sarracenis loci de *Biar* ---» 1277 (id. id. I, II, a-95, 104), als quals, havent cooperat en el gran alçament morisc d'aquells anys, calgué perdonar; però des de llavors, mantinguts a distància tot al volt del formidable castell, ajudaren lleialment en les pugnes i guerra contra Castella; i així figura *Biar* amb contribució creixent en les llistes tributàries de 1315 i 1328 (*CoDoACA* XII 266, XXXIX 353); i encara en tinc altres cites medievals: 1332 (*BABL* V, 121), entre elles les que vaig llegir en l'arxiu mateix de la població, començant per un pergami de 1370 (XXXVI, 5.20); Lz. Vargas, c. 1774 (I, 66).

ETIM. No es pot dir que l'aràbiga sigui indiscutible. Hom ha regut veure-hi una variant lexical d'una població *Mellaria*² al·ludida per historiadors de temps romans, i fins per Ptolemeu; com que és innegable la producció de mel en aquella rodalia, on el terreny i la vegetació favorable hi ha acumulat les arnes i colònies d'abelles, s'ha pensat a veure-hi, en termes raonables per al lingüista, el prolongament d'un nom llatí dels abellars: *ALVEARE* (Quintilià) o *APIARIUM* (tots dos en Columella) Un trobador, Oliver el Templar (c. 1268-69), com explica i garanteix Milà i F. (*De los Trov. en Esp.* 1889, pp. 168, 381), pondera a Jaume I la lloança «c' havetz conquistat de Tortos' al *Biar*». Com sigui que els templers foren llavors, des d'allà fins a Llorca i Almeria, la gran esquadra d'atac mantinguda pels reialmes catalans, bé podria N'Oliver tenir notícia directa i visual d'aquella rodalia; i l'ús que fa del nom amb article *les* podria pendre com a testimoni d'una consciència romànica d'aquella forma etimològica? Inobjectable per al lexicòleg (*APIARIA* en pl., ha donat el nom de *Piera*, i en forma mossàrab el de *Pira*), tant del plural com del singular podia sortir *Piar(a)* moss., d'on *Biar* amb *b-* arabitzant; o bé *ALVEARE*, interpretat *El Biar* segregant-ne article.

D'altra banda si el mot és un arabisme, també pot ser que els moriscos hi possessin ocasionalment l'article aràbic *Al-Biar*, i que N'Oliver no faci més que imitar-ho: a *Albiar* (amb sinalefa). En efecte, es diu que aquí tenim un plural de l'àrab *bi'r* 'pou', a saber: *bi'ár*. Però Asín ens té escarmentats amb un munt d'etimologies no sols dolentes, sinó irresponsables, i les seves dades aràbigues s'han d'acollir sempre amb la més gran desconfiança. Ací la desconfiança augmenta encara en notar que el geògraf àrab d'Almeria *Al-Uðri* (Vallvé,

1400, *Al-And.* 1972, 157) escriu *Biyâr* el nom d'aquesta població; i el nostre *RMa* no dona pas aquella forma com a plural de *bi'r*, sinó *abâr*, *abyâr* i *biyârâ*.

Tanmateix és aquesta aràbiga l'etimologia certa. S'han usat en àrab, en efecte, diverses formes com a plural d'aquest mot; per Lane (145) comprovem que hi havia diversos plurals; ultra el dual, hi havia diversos plurals *paucitatis*, quan eren poques les coses plurals, i aquests són els que ens dona *RMa* (*PAlc* es va oblidar del mot *pozo*); però hi havia també un *plurale multitudinis*, que era *bi'ár*, testificat en les fonts clàssiques des de fi del S. x (Djauharí, Fayyumí).

En efecte era aqueixa mena el que convenia com a sobrenom de *Biar*: aquells moriscos, atendats o habitants en cases, tot al volt del castell, hagueren d'obrir-hi tota una munió de pous, en aquells pendants i clotadetes altes, vora la carena del «portus de *Biar*» (1244), en què es passa cap al Vinalopó de Villena, des de la vall que baixa de cap a Castalla, en direcció a Petrer. I si l'Udrí hi posa un *ya* en lloc de l'*àlif* no és estrany que ho faci en terres on imperava la pronúncia vulgar i mig-romànica dels nostres moriscos.

Arabisme que es repeteix en altres llocs; Madoz descriu un *Biar* «anejo a la parroquia de Vélez-Blanco, dióc. de Almeria» (II, 132) i d'un riu de les prov. de Badajoz i Sevilla (s. v. *Viar*); l'Arx. Ll. Salvador (*Die Bal.* III, 284) diu que *El-Biar* és una de les poblacions d'Algèria on els menorquins abunden més.

¹ En el Nord valencià *L'Olivaret* apareix, passim, canviat en *Lo Vilaret* amb aquesta metàtesi, en altre sentit. — ² Altres, en canvi, diuen que ja es troba anomenat *Putea* en l'Antiguitat, però crec que no és més que una deducció d'etimologistes.

Albirèc (val. S.), V. *Alberca Els Albirlets* (Vallada), V. *Albir Els Albis*, V. *L'Albi Alblasa* A. Ribg., V. *Albesa S'Alblegall*, vol. I, 22-23 *L'Albó*, V. *Albera Alboaiàl*, V. *Albal* (cf. *DECat*, s. v. *bou*) **Albocaina*, V. *Albotaina*

ALBOCASSER

La vila que podríem qualificar de lloc cabdal de la part central de l'Alt Maestrat, cap a mig camí d'Alcalà a Benassal.

PRON. MOD. *Albokáser* només ho he sentit a gent llunyana, de València i Castelló; com que en el Maestrat s'emmuideix la *-r*, és clar que allí sona sense. En el parlar de la gent més popular, allí s'hi confon la síl·laba inicial amb l'article català: *pasá pel bokáse, aná al bokáse* Ares (1935), «és un home *del bokáse*» Benassal (1935); eventualment, si la frase s'hi presta fins se sent sense res d'article: un missatger, a la Jana, em deia: «--- primer vaig a Alcalà, après faç *bokáse* i Benassal ---» 1961. Gentilici: *bocassins* (i de malnom *llops* per una falla que contenen, recollida per SGuarner, *Uns pobles valencians parlen dels altres*). En dona impressions JMEspinàs, *Per l'Alt Maestrat*, 12-22.